

Långsiktigt hållbar markanvändning – del 1 (M2013/1659/Nm)

Hela Sverige ska leva har beretts tillfälle att yttra sig över Miljömålsberedningens betänkande om långsiktigt hållbar markanvändning (SOU 2013:43) och lämnar följande synpunkter.

Hela Sverige ska leva

Hela Sverige ska leva har 5 000 lokala utvecklingsgrupper som medlemmar – byalag, samhälls- och sockenföreningar med flera - och de finns spridda över hela landet. I 100 kommuner och alla län bildar grupperna nätverk. Vi har också 48 organisationer, de flesta stora nationella, som medlemmar. Exempel är LRF, Civilförsvarsförbundet, samlingslokalorganisationer, studieförbund, banker och kommunorganisationer. Hållbara bygder är ledstjärna för vår verksamhet och vi är navet i ”Omställning Sverige” med koppling till Transition Networks, en rörelse som växer snabbt runt om i världen. Många av våra lokala grupper planerar med ekologisk hållbarhet som utgångspunkt och ofta är praktiska insatser för att vårda naturen en viktig del i verksamheten.

Död hand och hårdhänt exploatering

Som beredningen skriver kommer anspråken på marken för många olika ändamål att växa och därmed behovet av en hållbar förvaltning utifrån hållbarhetens alla dimensioner. Vi anser att miljömålen bättre än hittills bör kopplas till hållbarhetens ekonomiska och sociala dimensioner. Den hittillsvarande politiken har resulterat i att betydande naturområden skyddats på ett stelbent sätt (en död hand) medan andra ”släppts fria” för en storskalig och hårdhänt exploatering. Det har skett i ett samförstånd mellan intressenter för bevarande och exploatering. I ingetdera fallet har det varit till nytta för de bygder som berörts. Det har inte bidragit till att utveckla den lokala ekonomin och det har inte ökat bygdernas attraktionskraft och tagit hänsyn till deras sociala värden. Synen och politiken är på väg att ändras, men det går långsamt!

Mer av helhetssyn

Beredningen framhåller vikten av helhetssyn på markanvändningen, men de konkreta förslagen i den riktningen är få. Vi är kritiska till att beredningen så ensidigt fokuserar på den biologiska mångfalden på bekostnad av både andra miljömål och mål inom andra samhällsområden. Biologisk mångfald är mycket viktigt, men vi känner viss irritation över att landsbygden ska stå för mångfalden som kompensation för den urbana miljöns monokultur och sterilitet. Klimathoten och omställningen till ett fossilfritt samhälle berörs knappast alls. Vi saknar också det nödvändiga helhetsperspektivet där olika samhällsmål vägs mot varandra och där också ekonomiska och sociala aspekter inkluderas.

Mer vardagshänsyn

Vi ser inte att lösningen i första hand ligger i att öka de skyddade områdena och där lägga restriktioner som omöjliggör ett varsamt nyttjande av markresurserna. Vi förespråkar mer av allmän vardagshänsyn över hela ytan. Det är så en långsiktigt hållbar markanvändning kan nås.

Många aktörer behövs

Vi delar beredningens syn att hela samhällets insatser krävs för att miljömålen ska uppfyllas. Det är uppenbart att det behövs många aktörer för att klara biologisk mångfald, klimathot mm. Strukturomvandlingen inom jordbruket påverkar kulturlandskapet. Miljöprogram och miljövillkor för jordbrukets miljöersättningar fyller en viktig funktion för skötseln. Men det är inte tillräckligt. Det krävs god kunskap om mikromiljöer och en därtill anpassad skötsel. Myndigheter och kommuner bör engagera våra lokala utvecklingsgrupper och föreningslivet i övrigt vid både planering och genomförande

Folklig miljöpolitik och naturvård

Det hållbara samhället ska byggas med ett starkt folkligt deltagande. Det ska byggas nerifrån, där våra lokala arbetsgrupper finns och bildar den första samhällsnivån, närmast medborgarna. Naturvården bör breddas och vara en angelägenhet för medborgare runt om i hela landet. Byarörelsen har en viktig uppgift i förvaltningen av våra naturresurser, vårt kulturlandskap och vår miljö i vid bemärkelse. Tillsammans med våra medlemsorganisationer, exempelvis studieförbunden, kan vi mobilisera det folkliga engagemang som är nödvändigt för en framgångsrik miljöpolitik och omställningen till ett hållbart samhälle.

Befolkad landsbygd ger hållbar markförvaltning

Vi vill lyfta fram betydelsen av en befolkad landsbygd för att klara våra miljömål. Det är en förutsättning för att varsamt ta tillvara de förnybara naturresurser som krävs för omställningen till ett hållbart samhälle. Det minskar vår sårbarhet och ökar motståndskraften och förmågan att klara påfrestningar av olika slag – ger samhällelig resiliens. Det ger goda förutsättningar för en långsiktig hållbar markförvaltning.

Lokalt inflytande och ekonomiskt utbyte

Beredningen lyfter fram de sociala värdena och föreslår ett tillägg i skogsvårdslagen med innebörden att sociala hänsyn ska tas vid skötseln av skog. Vi tycker det är helt rätt och på tiden att så sker. Skogsvårdslagen har alltför ensidigt behandlat de ekonomiska och miljömässiga värdena. Men förslagen borde grundas i en tydlig definition av begreppet. Risk finns att det är främst traditionella rekreativvärden som fokuseras även om beredningens ambitioner är bredare. Lokalbefolkningens inflytande över och ekonomiska utbyte av skogsmarken borde lyftas fram på ett tydligt sätt. Storskogsbrukets kalhyggen in på byarna i skogen förstör livsmiljön för de som bor där och minskar dramatiskt bygdens attraktivitet. Ett annat exempel är utbyggnaden av vindkraften i stora parker i skogsbygderna i norra Sverige, där byborna generellt sett får liten nytta av den storskaliga exploateringen. Vi är för utbyggnad av vindkraften, men den ska ske med betydande inflytande från lokalbefolkningen, lokal ersättning och erbjudande om delägarskap.

Breda samråd

I de uppdrag som beredningen föreslår ska ges till Boverket och Skogsstyrelsen, som rör de sociala värdena och hänsynen, är det viktigt att samråd sker inte bara med myndigheter utan också med organisationer som företräder olika intressen – och med Hela Sverige ska leva som företräder det lokala allmänintresset. Uppdraget till Boverket ska avse inte bara tätortsnära utan också ”bynära” natur!

Lokal förvaltning

Vi anser att lokal förvaltning är ett effektivt sätt att ta vara på våra markresurser på ett sätt som ger både utbyte lokalt och en god miljövård. Det gäller inte minst i de stora skyddade områdena i norra Sverige. Lokal förvaltning eller samförvaltning, för att använda ett mindre laddat ord, bryter den sektorisering som beredningen framhåller som ett betydande problem. Tyvärr finns det inte så många nya goda exempel i Sverige. Kosters marina reservat och Laponia är ändå några som kan tjäna som förebilder för andra. Men det finns stora arealer som historiskt förvaltas samfällt, särskilt i norra Sverige med de stora allmänningarna och besparingsskogarna. Det är tillgångar som är av stor betydelse både för den lokala ekonomin och för miljön. Hur den förvaltningen sker är betydelsefullt. Några förslag för att stimulera och förbättra villkoren för lokal förvaltning av våra markresurser finns dessvärre inte i beredningens betänkande.

Staten bör gå före

Som beredningen framhåller ska staten vara ett föredöme som markägare. Det är viktigt att i ägardirektiv och instruktioner formulera tydliga och ambitiösa mål för Sveaskog, Fastighetsverket och andra statliga markägare. Det ska vara självklart att hållbarhetens alla dimensioner beaktas i dessa mål och alltså inkluderar också den sociala. Även andra stora markägare med som kommuner och Svenska Kyrkan bör inta tätpositioner i den långsiktigt hållbara markanvändningen.

Ekolandskap

Vi ser positivt på att etablera ekolandskap för att bevara biodiversiteten i större områden och inte bara fokusera på enskilda och hotade arter. Vi ser emellertid vissa problem med att kortsiktigt genomföra det i den omfattning som beredningen föreslår. Principen om frivillighet är viktig och samråden bör ske med ett minimum av byråkrati.

Mindre regelkrångel

Vi vill ta upp risken för att regler utformas som inte har avsedd effekt när de möter en mångfacetterad och föränderlig verklighet. Detaljreglering genom lagstiftning har i vissa fall visat sig ha motsatt effekt. Reglerna ska vara tydliga men inte detaljerade och de ska vara tillämpliga i relation till andra regelverk. Risk finns annars för att viljan till frivilliga insatser minskar. Samma effekt har osäkerhet om regeltolkningar av enskilda tjänstemän. Här finns viktiga erfarenheter att ta vara på från olika projekt, exempelvis LRFs ”Dialog” och ”Komet”.

Ett nationellt skogsprogram

Vi ser positivt på förslaget om ett nytt nationellt skogsprogram 2015 och noterar att beredningen där markerar helhetsperspektivet och lyfter fram de sociala värdena – även om det i vanlig ordning är främst rekreation som nämns....

Med vänlig hälsning

Åse Blombäck
Ordförande

Staffan Nilsson
ordförande

Staffan Bond
sekreterare